

РЕЦЕНЗИЯ
ПО ПРОЦЕДУРА НА ВСУ „Ч. ХРАБЪР“
ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР НА НАУКИТЕ“

1. Обща информация

Изготвил рецензията: проф. д.ик.н. Димитър Канев, ВСУ „Ч. Храбър“.

Основание за написване на рецензията: заповед на ректора на ВСУ „Черно-ризец Храбър“ №2272 от 03.09.2014 г.

Автор на дисертационния труд: проф. д-р Йоанна Рогожинска.

Професионално направление 3.7 Администрация и управление, докторска програма „Организация и управление извън сферата на материалното производство“.

Тема на дисертационния труд: „Данъкът върху доходите на физическите лица като инструмент за реализация на социалните функции на данъчното облагане“.

2. Общо представяне и актуалност на дисертационния труд

Дисертационният труд е представен във вид и обем, съответстващи на специфичните изисквания на ЗРАСРБ и другите нормативни документи. Същият се състои от 287 страници и съдържа: заглавна страница; съдържание; 9 страници увод; изложение от 233 страници основен текст, разпределен в пет глави; 21 страници заключение; библиография от 120 заглавия и 53 помощни източника.

С тези свои характеристики дисертационният труд отговаря на изискванията на Правилника за прилагане на закона за развитие на академичния състав в Република България и утвърдените норми. Към материалите по труда не намерих изискваната от Правилника декларация за оригиналност на получените резултати, но това вероятно е технически пропуск. Прочитът на дисертацията и автореферата създаде у мен убеждение, че същите са самостоятелно дело и успешно защитават

претенциите на дисертанта за научни и научно-приложни приноси.

Обект на дисертацията е възможността за използване на структурата на данъка върху доходите на физически лица в изпълнение на обществените и социални функции на данъчно облагане. Предмет на изследването е правната уредба и икономическата структура на данъка върху доходите на физическите лица в ЕС от гледна точка на целите и значението на социално-икономическите въздействия.

Актуалността на дисертацията е несъмнена. Социалната политика регулира разпределителните отношения и неравенството в икономическите и социалните позиции на домакинствата и физическите лица. Тя цели увеличаване на благосъстоянието и по-пълното задоволяване на потребностите им от образование, здравеопазване, нормални жилищни условия, икономическа и социална сигурност, чрез преразпределение на националния доход, управление на социалните рискове и защита по време на неблагоприятни обстоятелства. С това социалната политика е насочена към разрешаването на най-наболелите обществени проблеми – бедността, безработицата, вредните условия на труд, подкрепата за семействата и хората в неравностойно положение заради възраст, здравословно състояние, дефицит на възможности за качествено образование, дискриминация и др.

Голямото значение на социалната политика я прави обект на засилен дебат, в който икономическите аргументи преобладават. С нея са свързани имената на А. Аткинсън, А. Колдуел, А. Маршал, А. Пигу, А. Сен, А. Смит, Ал Хилмън, В. Парето, Дж. Бентам, Дж. Бюкенън, Дж. М. Кейнс, Дж. Ролс, Дж. Ст. Мил, Дж. Стиглиц, Е. Линдаал, К. Виксел, К. Ероу, К. Маркс, М. Фридман, П. Елкок, П. Пирсън, Р. Познер, Р. Коуз, Р. Мъсгрейв, С. Кузнец, У. Бевъридж, Фр. Хайек, Х. Боуен, Ч. Бут и др. По почти всички въпроси обаче икономическите аргументи водят до коренно противоположни изводи. За някои социалната политика е жизненоважна за икономическото развитие и социалния просперитет на съвременните общества, докато за други, тя не само спъва социално-икономическото развитие, но е насочена и

срещу интересите точно на онези, които е призвана за защити. В действителност и двете страни в този спор имат своите основания, защото сама по себе си социалната политика е в състояние както да увеличи благосъстоянието на индивидите и нацията като цяло, така и да ги намали, създавайки редица нежелани ефекти за производителността и икономическата активност.

Изследването на социалните функции на данъчното облагане е също територия на силни противоречия. Първата причина произтича от факта, че хората изповядват различни ценности и е в липсата на консенсус дали и в каква степен постигането на социалните цели да бъде част от обществените цели, дали и в каква степен държавата да се намесва в решенията на индивидите. Интелектуалните последователи на Джон Лок и Адам Смит - либертарианците – вярват в координираните чрез свободния пазар децентрализирани индивидуални решения и считат, че индивидуалните свободи и системата от права върху собствеността гарантират едновременно ефективен и справедлив обществен ред. Те отричат социалната политика, не приемат идеята за социално-икономическите права и допускат само една роля на държавата - гарантирането на живота, свободата и собствеността на индивидите. На другия полюс са идейните наследници на Томас Хобс, Жан-Жак Русо и Карл Маркс - привържениците на тоталитарните доктрини. Те не вярват на способността на хората сами да управляват своя живот, считат пазарите за неефективни и несправедливи и настояват държавата да гарантира задоволяването на основните човешки потребности и да регламентира както икономическите, така и личните избори на своите граждани. Между тези две групи са левите либерали, приемащи държавата да се намесва в икономическите отношения, но не и в личното поведение, и десните либерали, които считат за нужно държавата да регламентира личното, но не и икономическото поведение.

Вторият проблем е как да се реализират приемливите за обществото задачи на социалната политика и дали данъчното облагане е подходящата алтернатива за постигането им. В света на ограничени ресурси всяко решение налага загуби и

създава нежелани странични ефекти. Тук важните въпроси, на които следва да се отговори, са (1) какви практически разходи – загуба на икономическа ефективност и стандарт на живот - създава преследването на определена социална цел; (2) кой поема тези разходи и (3) кои инструменти на социално-икономическата политика минимизират загубите и осигуряват най-добрите механизми за постигане на обществените цели. Тези въпроси нямат лесни отговори, а и често позициите по тях са зависими от индивидуалните ценности на отговарящите и позициите им по проблема каква трябва да бъде самата обществена цел.

Отчитайки тези специфични трудности, актуалността и състоянието на изследванията по проблематиката, авторът коректно посочва като основна цел на дисертационния труд представянето и оценката на възможностите за използване на данъка върху доходите на физическите лица за реализация на обществените и социалните функции на данъчното облагане с оглед на спецификата и същността на просемейната политика на полската държава (на фона на приложените решения в страните на ЕС), както и на нейните социални, обществени, правни и организационни аспекти.

3. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд и мнение относно коректността на автореферата на дисертацията

Структурата и съдържанието на дисертационния труд съответстват на изискванията за придобиване на НС „Доктор на науките“. Мнението ми по съдържанието на дисертацията е, че:

Първо, авторът познава в детайли обекта и предмета, които изследва, умее да откроява нерешените и частично решени проблеми.

Второ, провежда успешно самостоятелно сравнително изследване и умее да оформи и изложи резултатите от това изследване разбираемо, логично и прецизно, както и да обоснове практическите идеи, които присъстват в работата му.

Трето, информационно-методологичния апарат, информационно-емпиричната и нормативно-правната база са развити прецизно и се използват умело.

Четвърто, стилът на изложението е много добър и работата е лесно четима. Техническо оформяне е на добро ниво, макар че съдържанието е основно текст и отсъстват таблици и фигури.

Авторефератът правилно отразява основните положения и приносните моменти на дисертацията. Структурата му не е традиционната за дисертации, разработвани в България, но това не пречи да даде добра представа за разработката.

4. Идентифициране и оценяване на научните и научно – приложните приноси в дисертационния труд

Като цяло намирам, че приносите имат научно-приложно значение. По-конкретно те са в следните направления:

- Дисертацията изяснява същността и концепцията за социалната функция на данъците и ролята на личния подоходен данък за постигане на целите на социалната политика.
- Анализирани е социалната ориентация на чуждия опит по данъка върху личните доходи и съществуващите практики са успешно систематизирани и класифицирани.
- Идентифицирани са принципи, които да оправдаят политиката на доходите и да обвържат данъчното облагане на физическите лица с целите и задачите на социалната политика.
- Разкрити са ключови въпроси за подобряване на системата и структурата на данъчното облагане на физическите лица. Направени са и редица предложения за подобряване на социалната ориентация на данъчното облагане.

Авторът проявява коректност в заявените от него приноси и претендира за неща, които действително е постигнал.

Основната част на дисертационния труд е получила публичност чрез публикациите. Същите включват две монографии, участия в още 11 монографии, 3 публикации в списания и участия в 15 научни конференции.

5. Критични бележки и препоръки

Тъй като на един преден етап на защитата на дисертацията имах възможност да представя критичните си бележки, много от тях са отстранени, а с други авторът се е съобразил и в известна степен е отчел в труда си.

Като най-голяма слабост на дисертацията продължавам да отчитам степента на разработване на нейната теоретико-методологична основа. Върху проблематиката има изключително богат теоретичен материал и емпирични изследвания, върху които може да се стъпи, но за съжаление авторът бяга от задълбочени теоретични анализи и се ограничава с описание и сравнителен анализ на съществуващи в практиката решения. Използваната литература е бедна както по съдържание, така и по обем. Със своите 120 заглавия тя задоволява по-скоро изискванията за ОНС „доктор“, но не и наложилите се норми при защита на дисертации за придобиване на НС „доктор на науките“. Теоретичният обзор на нормативните теории (описани от автора като „теории за справедливостта“), които са ключът към темата, също е недостатъчен и непълен. Обемът от шест страници (103-109 стр.) е недостатъчен и не позволява авторовите тези и предложения за изменения в данъчното законодателство (“премахване на неравно данъчно третиране на данъкоплатци, които издържат деца и на такива, които нямат деца на издръжка”) да се изградят върху стабилна теоретична основа и да звучат убедително.

Второ, съдържанието на труда, както и приносите в него, не обхващат равномерно цялата заявена предметна област. Трудът е концентриран основно върху семейната политика, въпреки че социалните функции на данъчното облагане са свързани и с останалите елементи на социалната политика. Първо, това са пенсионното осигуряване, здравното осигуряване, осигуряването при безработица,

осигуряването и застраховането срещу трудови злополуки и професионални заболявания, които осигуряват защита срещу социално значимите рискове. Второ това са социалните помощи и социалните трансфери в рамките на борбата срещу безработицата, здравеопазването, образователната и жилищната политики. Те са насочени към борбата с бедността. Трето, справедливото преразпределение на доходите: вертикалното, хоризонталното преразпределение, преразпределението в хода на жизнения цикъл и между различните поколения. При тясната насоченост основно към семейната политика в Полша и други страни в Европейския Съюз би било по-подходящо това да бъде отразено в темата на дисертацията или поне в нейните ограничения.

Трето, отделните глави не са свързани помежду си с ясна логическа връзка. Не се следва единна методология, като първа глава дори е по-близка по дух и съдържание до професионално направление „Социално дело“, отколкото до „Администрация и управление“. Не е изяснен научният проблем. Не е дефиниран пътя който ще се следва. Няма изводи по отделните глави.

Четвърто. Авторът демонстрира отлични познания на организацията и нормативната уредба на семейната политика в Полша и страните на ЕС. Същите са систематизирани и представени по убедителен начин. Счита обаче че за формирането на обосновани изводи и препоръки е необходимо сериозно емпирично изследване на ефектите от социалната ориентация на данъка върху личните доходи и въобще на въздействието на предлаганите мерки. В това отношение изследването търпи критика. В него отсъства позитивен анализ и обяснение как равнището на доходите, оттам и данъчната политика, влияе върху желанието да се изгражда семейство, раждаемостта, икономическата активност на жените и разпределението на времето им между работата на трудовия пазар и грижите за децата. Липсва и анализ кой получава ползите и поема разходите от предлаганите мерки. Например, авторът подкрепя въвеждането на необлагаема сума за имащите деца. Това облагодетелства най-вече хората с високи доходи, които така или

иначе не изпитват трудности при отглеждането на деца и нямат нужда да бъдат подкрепяни, още повече да получават най-големите облаги. Нужно е изясняване какви ще са социалните и поведенческите ефекти на подобна мярка.

Пето. Изключително добро впечатление прави опитът на автора да популяризира своето изследване. Дадени са редица монографии, статии и доклади от конференции. В същото време обаче няма данни за публикационна активност в базите данни на Scopus, РИНЦ, WoS и Copernicus. В Publish or Perish колегата има два доклада. Същите не са цитирани и имат нулеви индекси. Препоръката ми е да се търси възможност за по-добра видимост на публикациите. Това е най-силният сигнал за качеството на научната продукция и за мене е основен аргумент Университетът да подкрепи една научна разработка с присъждане на научна степен на нейния автор.

Тези бележки и препоръки не намаляват общата ми положителна оценка за работата и не са критични за качеството и количеството на получените резултати и приноси на автора.

6. Заключение

Гореизложеното позволява дисертационният труд на проф. д-р Йоанна Рогожинска да се приеме като завършена дисертация, отговаряща на установените формални критерии за присъждане на НС „доктор на науките“ в професионално направление 3.7 „Администрация и управление“, докторска програма „Организация и управление извън сферата на материалното производство“.

Варна, 21.09.2014 г.

Изготвил:

(проф. д.ик.н. Д. Канев)